

2. Поплавська М. В. Особливості формування фондового ринку України / М. В. Поплавська // Економіка та держава. – 2011. – № 2. – С. 79–81.
3. Котирло О. О. Шляхи підвищення конкурентоспроможності фондового ринку України / О. О. Котирло // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 1. – С. 102–105.
4. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс] : звіт ДКЦПФР за 2010 рік. – Режим доступу : <<http://www.ssmc.gov.ua>>.
5. Ринки акцій побачать світло в кінці тунелю, якщо влада буде готова його запалити (За матеріалами Інтерфакс-Україна) [Електронний ресурс] // Фондовий ринок. – 2012. – Режим доступу : <<http://news.finance.ua>>.

Отримано 30.10.2012. ХДУХТ, Харків.

© О.М. Іванюта, 2012.

УДК 331.101:640.4

Л.Є. Калініна, асп. (ДонНУЕТ, Донецьк)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОНЯТТЯ «ПРАЦЯ»

Розглянуто підходи до визначення поняття «праця». Систематизовано основні положення «теорій про працю». Розроблено механізм впливу суб'єкта праці на продукт з використанням елементів її процесу.

Рассмотрены подходы к определению понятия «труд». Систематизированы основные положения «теорий о труде». Разработан механизм влияния субъекта труда на продукт с использованием элементов его процесса.

Discusses approaches to the definition of «work». Systematized the main provisions of the «theories of labour». The mechanism of influence of the subject of work on the product with the use of the elements of the process.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним із важливих чинників розвитку індустрії гостинності й туризму в країні є якість у всьому різноманітті даного поняття: якість товарів, послуг, праці тощо, високі показники якої є головною конкурентною перевагою підприємства, тобто готелі всіх категорій мають бути безпечними, зручними, гостинними; а постійне й безперервне підвищення якості праці менеджерів повинно стати довгостроковою стратегією розвитку підприємств готельного господарства з метою досягнення ними довгострокового успіху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною базою дослідження стали праці класиків економічної науки: К. Маркса, Ф. Енгельса, У. Джемсона, О. фон Бем-Баверка, Дж. Мілля, Ж.Г. Курсель-Сенейля, Родбертуса-Ягцеца, А.І. Данилюк, які досліджували сутність і природу праці. Крім того, використано матеріали досліджень процесу впливу суб'єкта праці на продукт із використанням елементів її процесу О.А. Грішнвою, П.Е. Шлендер та іншими науковцями.

Мета та завдання статті. Метою статті є систематизація підходів до визначення поняття «праця». Завдання статті: проаналізувати основні положення «теорій про працю» та розробити механізм впливу суб'єкта праці на продукт із використанням елементів її процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна є державою з багатою історією, культурою та етнічними традиціями. Завдяки цьому вона набуває все більшої популярності як туристичний об'єкт. Необхідною умовою розвитку сучасного туризму в Україні є ефективне функціонування готельної індустрії. Готельний бізнес – один із найбільш перспективних і успішно розвинених напрямів бізнесу в Україні. Особливістю цього бізнесу є орієнтація на європейські сервісні стандарти та стрімкий перехід до них. На думку фахівців та економістів усього світу, як зазначає О.Ф. Сергієнко, готельний бізнес належить до сфери людської діяльності, яка приречена на бурхливий розвиток у найближчі роки. Сьогодні сучасні підприємства готельної індустрії впроваджують новітні виробничі технології, якісно нові зразки обладнання та широкий спектр послуг. Нові комп'ютерні технології змінили способи ведення готельного господарства, дали можливість власникам підприємств розв'язати низку проблем і створити багато зручностей клієнтам. Створюються міжнародні готельні мережі, які впроваджують високі стандарти обслуговування [1, с. 4].

Сьогодні, як ніколи, вирішальну роль розвитку підприємства готельного бізнесу відіграє його укомплектування висококваліфікованим та вмотивованим персоналом із необхідним потенціалом, що відповідає цілям суб'єкта господарювання, на що вказує В.С. Савельєва, стверджуючи, що «...успішність компанії на 50...70% залежить від кваліфікації персоналу, від правильної витрати кадрових сил та наявності необхідних фахівців на своїх місцях» [3, с. 72]. На «...швидку змінюваність зовнішнього середовища, звідки випливає необхідність постійного узгодження якісних та кількісних характеристик персоналу з новими вимогами» вказує В.М. Данок [4, 265], що підтверджує необхідність систематичного проведення оцінювання якості праці управлінських кадрів з метою визначення їх

відповідності займає посадам для раціонального їх перерозташування на більш придатні позиції.

Завдяки праці тисяч поколінь людей накопичено величезний потенціал продуктивних сил, колосальне суспільне багатство, сформувалася сучасна цивілізація. Подальший прогрес людського суспільства не можливий без розвитку виробництва і праці. У всі часи праця була та залишається найважливішим виробничим чинником, основним видом діяльності людини. Діяльність – це внутрішня (психічна) і зовнішня (фізична) активність людини, регульована усвідомлюванням мети [5, с. 17].

Шлендер П.Е. зазначає, що трудова діяльність є провідною, головною діяльністю людини, оскільки протягом життя в кожен момент людина може перебувати в одному з двох станів – діяльності або бездіяльності, то діяльність виступає як активний процес, а бездіяльність – як пасивний.

Термін «праця», за словником «Менеджмент: Понятійно-термінологічний словник» [6], являє собою доцільну свідому діяльність людини, спрямовану на створення необхідних благ із метою задоволення потреб. В економічній енциклопедії «Політична економія» поняттю «праця» дається подібне визначення, а саме: це доцільна діяльність людей зі створення матеріальних і духовних благ, необхідних для задоволення потреб кожного індивідуума та суспільства в цілому [7, с. 179].

Майбутнє відтепер належить двом типам людей: людині думки і людині праці. По суті, як зазначає В. Гюго, вони складають одне ціле, бо мислити – означає трудитися [8, с. 46].

У загальному розумінні праця – це діяльність людини, спрямована на досягнення певного результату [9, с. 46]. Однак, на думку деяких авторів, це дуже вузьке визначення, яке вдало доповнює О.А. Грішнова [9, с. 13], вказуючи на особливості праці як об'єкта дослідження, які полягають у тому, що: праця – це доцільна діяльність людей зі створення благ та послуг, яка має бути ефективною, раціонально організованою; праця є однією з головних умов життєдіяльності не лише окремої особи, але й будь-якого підприємства чи організації, а також суспільства в цілому; у процесі праці формується система соціально-трудова відносин, які утворюють стрижень суспільних відносин на рівні економіки в цілому, регіону, підприємства і мікроколективу.

Отже, у сучасних джерелах часто можна знайти подібні визначення. Але автор вважає, що для глибшого дослідження сутності дефініції «праця» слід повернутися до історії економічної думки, де

вченими визначається роль праці в становленні та розвитку суспільства.

Аналізуючи процес матеріального виробництва, К. Маркс писав, що «праця є перш за все процесом, що здійснюється між людиною та природою, процесом, в якому людина своєю власною діяльністю опосередковує, регулює і контролює обмін речей між собою і природою». Енгельс Ф. указує, що праця – це «перша умова існування всього людського життя, і при цьому в такій мірі, що ми повинні сказати: праця створила саму людину» [10, с. 486]. Однак це твердження суперечить сучасному поняттю, де головне місце займає людина.

Джевонс У. вказує, що праця – це «розумове або фізичне зусилля з метою досягнення якого-небудь результату, не враховуючи задоволення, отриманого безпосередньо від самої виконаної роботи» [11, с. 113-114]. Отже, на думку науковця, людина виконує роботу лише задля отримання матеріального результату, а моральне задоволення має лише той, хто виконує роботу для відчуття «радість душі».

Маршал А. розглядає працю з точки зору її продуктивності, указуючи, що саме продуктивна праця виробляє засоби виробництва та довговічні джерела задоволення [12, с. 114-115]. Іншу думку мали меркантилісти, які за продуктивну працю вважали працю, не вкладену у виробництво товарів на експорт в обмін на золото та срібло як непродуктивну або «безплідну». Фізіократи розглядали будь-яку працю, що споживає вартість, яка дорівнює виробленій, як безрезультативну, а землероба вони вважали єдиним продуктивним працівником, бо тільки його праця (як вони вважали) давала чистий надлишок накопиченого багатства. Адам Сміт пом'якшив визначення фізіократів, але й він розглядав сільськогосподарську працю як продуктивнішу, ніж усі інші види праці. Його послідовники відмовилися від цього зіставлення, проте й вони, як правило, дотримувалися такої ж точки зору, хоча і з різними уточненнями, наприклад, що продуктивною є праця, яка направлена на збільшення накопиченого багатства.

Генкін Б.М. зазначав, що поняття «праця» в економічній літературі використовується у двох значеннях: як процес праці та як вид економічних ресурсів [13, с. 7]. Однак авторами встановлено, що з часів К. Маркса, Ф. Енгельса, У. Джевонса, А. Маршала, А. Сміта науковцями-економістами неодноразово було висловлено різні погляди щодо трактування терміна «праця».

Отже, проведені дослідження свідчать, що на сьогодні немає єдиного визначення поняття «праця». Одні автори (К. Маркс, Ф. Енгельс, В. Адамчук, О. Романов, Г. Слезінгер, Г. Мелік'ян, Р. Колосова) визначають працю як умову існування та розвитку людини: «праця – це перша умова існування всього людського життя, і при цьому в такій мірі, що ми повинні сказати: праця створила саму людину» [13, с. 486]. При цьому основний акцент робиться на те, що саме праця визначає місце людини в суспільстві, є однією з найважливіших форм її самовиявлення та самоактуалізації, забезпечуючи відповідну винагороду.

Інші автори (К. Маркс, В. Іноземцев, І. Кулінцев, П.Е. Шлендер, О. Рофе, Л. Стукалова) визначають сутність поняття «праця» як процес, в якому людина взаємодіє з природою, ставлячи за мету пристосування її до людських потреб та як процес, де виникають виробничі взаємовідносини між людьми [14, с. 7].

Деякі автори (Н.Л. Зайцев, Б. Райзберг, Л. Лозовський, Е. Стародубцева, Л. Кураков) розглядають працю вже як свідому діяльність людини (населення країни в цілому) зі створення матеріальних і духовних благ та як, у загальному вираженні, основну умову існування людей. Джевонс У., Завельський М., Долан Е., Ліндсей Д. вказують на працю як на певні зусилля та витрати, що здійснюються людьми в процесі виробництва. Васильєв Д. зазначає, що «праця – використання розумових і фізичних здібностей людей, їхніх навичок і досвіду у формі послуг, необхідних для виробництва економічних благ» [15].

Данилюк А.І. дає визначення поняття «праця» як економічної категорії, що розглядається як цілісна, володіюча інтеграційними властивостями суперечність економічних інтересів суспільства, трудових колективів і окремо взятих працівників. При цьому науковцем була обґрунтована вирішальна роль людини в процесі праці, яка виражається в тому, що засоби виробництва зберігаються і доцільно використовуються нею, виступаючи як елементи для створення нових споживчих вартостей продуктів [16, с. 8].

Таким чином, узагальнення наведених визначень поняття «праця» обумовило необхідність удосконалення дефініції цієї категорії. Пропонується таке визначення: *праця* – це свідомо продуктивна діяльність людини щодо використання її розумових і фізичних здібностей, досвіду, інтелектуального і творчого потенціалу, метою якої є створення матеріальних і культурних цінностей, необхідних для прогресивного розвитку індивідуума та суспільства в цілому.

Відомо, що за виконувану працю робітники отримують винагороду, рівень якої залежить від різних факторів якості її виконання. Тому нам слід з'ясувати, працю яких кадрів доцільніше розглядати в умовах сучасного економічного розвитку та як її результати зіставити з фактичною винагородою. Пропонується розглянути наукові дослідження, проведені О. фон Бем-Баверком [17, с. 544] у сфері теорій про працю, який відокремлює три самостійні групи: англійську, французьку та німецьку; а в «теоріях про працю» науковець об'єднує такі, які збігаються в тому, що їх представники вважають відсоток на капітал винагородою за працю, витрачену капіталістом. Отже, необхідно визначити правдивість цього твердження. Тому пропонується розглянути основні підходи до головних положень «теорій про працю», подані в таблиці.

Отже, визначено, що в аспекті дослідження якості діяльності підприємств готельного бізнесу головним чином слід урахувати саме працю менеджерів, бо праця власників готелів та безпосередньо працівників підприємства впливає на цей процес лише опосередковано.

Таблиця – Основні положення «теорій про працю»

Група теорій про працю	Представники групи	Період	Головна думка представників даної групи теорій про працю
1	2	3	4
Англійська група	Джеймс Мілль, Мак-Куллох	30–40-ві роки XIX ст.	1) праця є єдиним регулятором цінності благ; 2) прибуток – це винагорода за опосередковану працю, що вимірюється на підставі величини тієї винагороди, яку отримує капіталіст
Французька група	Жан Густав Курсель-Сенейль; Ковес	50–80-ті роки XIX ст.	1) прибуток на капітал є винагородою за працю, яка полягає саме в збереженні капіталу; 2) існує два види праці: «праця м'язів» та «праця збереження», сутність останньої вказує на розумовий акт та акт волі – збереження; 3) збереження капіталу являє собою ощадну працю

1	2	3	4
Німецька група («катедер-соціалісти»)	Родбертус-Ягцев, Шеффле, Вагнер	70–90-ті роки XIX ст.	1) імовірність існування такого стану суспільства, в якому всі існуючі доходи будуть доходами за працю у вигляді платні або заробітної плати; 2) виділяють право власності на засоби виробництва та право власності на доходи; 3) капіталісти, землевласники та підприємці виконують такі корисні та необхідні послуги, тому за ці послуги вони «можуть» вимагати собі винагороду також, як і інша людина за корисну послугу іншого роду; 4) «праця» капіталіста є складовою частиною витрат виробництва та «конструктивним елементом цінності»

Слід зазначити, що за традиційним підходом до розгляду праці як чинника виробництва, процес праці містить три обов'язкові елементи: доцільну діяльність людини (власне працю), предмети та засоби праці. Нині економічна наука розглядає працю ширше й комплексніше. Зокрема, пропонується розглядати щонайменше п'ять елементів процесу праці: предмет праці; засіб праці; технологію діяльності; організацію праці; саму працю (живу працю) [18, с. 13].

На наш погляд, ці елементи праці потрібно враховувати під час формування кадрової політики підприємств готельного бізнесу. На рисунку подано схематично побудований механізм впливу суб'єкта праці на продукт із використанням елементів процесу праці та їх взаємовпливу із зовнішнім середовищем.

Отже, урахування запропонованого механізму взаємовпливу дає можливість більш повно враховувати чинники впливу під час оцінювання якості праці менеджерів на підприємствах готельного бізнесу.

Рисунок – Механізм впливу суб'єкта праці на продукт із використанням елементів її процесу (побудовано за [18, с. 46])

Висновки. У статті розглянуто основні підходи до категорії «праця», подано авторське трактування поняття «праця». Надано систематизовану інформацію щодо головних положень «теорій про працю», за якою пропонується в аспекті дослідження якості діяльності підприємств готельного господарства головним чином враховувати саме працю менеджерів, бо праця власників готелів та безпосередньо робітників підприємства впливає на цей процес лише опосередковано. Запропоновано механізм впливу суб'єкта праці на продукт із використанням елементів процесу праці та їх взаємовпливу із зовнішнім середовищем, який дає можливість більш повно

враховувати чинники впливу під час оцінювання якості праці менеджерів на підприємствах готельного бізнесу.

Список літератури

1. Готельний бізнес: стратегія розвитку (2000–2009 рр.) : бібліогр. покажчик / Харк. нац. акад. міського госп-ва ; уклад. : О. Ф. Сергієнко. – Х. : ХНАМГ, 2009. – 54 с.
2. Гавкалова Н. Теоретичні засади ефективного менеджменту персоналу / Н. Гавкалова // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 3. – С. 31–36.
3. Савельєва В. С. Кадровий аудит и оценка персонала : учеб. пособие для студ. экон. спец. / В. С. Савельєва. – Краматорск : ДГМА, 2007. – 80 с.
4. Менеджмент персоналу : навч. посібник / В. М. Данюк [та ін.] ; за заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Летюха. – К. : КНЕУ, 2005. – 398 с.
5. Экономика труда : учебник / под ред. проф. Ю. П. Кокина, проф. П. Э. Шлендера. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Магистр, 2008. – 686 с.
6. Менеджмент : понятійно-термінологічний словник / Міжрегіональна академія управління персоналом ; за ред. Г. В. Щокіна. – К. : МАУП, 2007. – 744 с.
7. Политическая экономия: экономическая энциклопедия. Т. 4. Социология / гл. ред. А. М. Румянцев. – М. : Советская Энциклопедия, 1980. – 672 с.
8. Грiшнова О. А. Економiка працi та соцiально-трудовi вiдносини : пiдручник / О. А. Грiшнова. – К. : Знання, 2006. – 559 с.
9. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – 2-е изд. – 1955-1983. – Т. 23. – 486 с.
10. Jevons. The theory of Political Economy. Ch.V. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.econlib.org/library/YPDBooks/Jevons/jvnPE5.html#Chapter 5>>.
11. Маршалл А. Основы экономической науки / А. Маршалл ; [предисл. Дж. М. Кейнса ; пер. с англ. В. И. Бомкина, В. Г. Рысина, Р. И. Столпера]. – М. : Эксмо, 2008. – 832 с.
12. Генкин Б. М. Экономика и социология труда : учебник для вузов / Б. М. Генкин. – М. : НОРМА-ИНФРА-М, 2002. – 416 с.
13. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – 2-е изд. – 1955-1983. – Т. 23. – 486 с.
14. Васильев Д. Словарь экономических терминов [Электронный ресурс]. – 2005. – Режим доступа : <<http://vocabulary.ru/dictionary/770>>.
15. Данилюк А. І. Формування системи управління трудовим потенціалом промислового підприємства : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.04 / А. І. Данилюк. – Маріуполь, 2008. – 19 с.
16. Бём-Баверк Йоген фон. Избранные труды о ценности, процессе и капитале / Йоген фон Бём-Баверк. – М. : Эксмо, 2009. – 912 с.
17. Грiшнова О. А. Економiка працi та соцiально-трудовi вiдносини : пiдручник / О. А. Грiшнова. – К. : Знання, 2004. – 535 с.

Отримано 30.10.2012. ХДУХТ, Харків.

© Л.Є. Калініна, 2012.